

Disciplin, lydnad och respekt – en olämplig utgångspunkt?

Av Dan Gullmander

George Lakoff har i sin bok ”Don´t think of an elephant” introducerat fenomenet ”framing”. Uppmanar man någon att inte tänka på en elefant så gör personen det. Vad som händer är att man genom sitt uttalande initierar tankemönster – metaforer – i hjärnan. Dessa styr sedan tankestrukturer, argumentation och samtal – det vi kallar ”diskurser”. Att använda ordet ”inte” hjälper inte. En diskussion ”för och emot” förstärker således den ”frame” (tankefigur) som styr samtalet. Detta gäller i hög grad för samtal om disciplin, lydnad och respekt.

Den hierarkiska tankefiguren är så väl inarbetad att det är svårt att i samtalet lämna denna metafor när den väl initierats. Hierarki associerar till rationella och logiska medel att återta och befästa auktoritet och kontroll över människor. En omfattande användning av hierarkiska medel är emellertid en praktisk omöjlighet i vårt samhälle. Sådana medel verkar allt mer avlägsna och orealistiska – särskilt när det gäller hantelandet av barn och ungdom. Om man ogillar sådana medel bör man se upp med att bli fångad i denna tankefigur. Om det händer så riskerar man att inte komma till tals i debatten. Därför tror jag att många röster har tystnat i debatten.

I TV2: s program ”Förgrymmade ungar” fick ”disciplin, lydnad, respekt för vuxna etc.” stort utrymme. Det verkar också vara det enda man talar om när det handlar om dagens skola. Alltså stick i stäv med den strävan att bryta upp den hårda hållning gentemot barn och deras rättigheter som i efterkrigstidens kritiska reflektioner över makt och våld banade väg för mer förtroendefulla och individutvecklande synsätt på barnuppfostran. Programmets diskurs fångar väl det Lakoff menar med framing.

De resonemang om disciplinering, lydnad och respekt som fördes förstärker och åter-skapar tanke-system som vi borde ha lämnat. Det finns också många som protesterar. Man menar att vi nu är på tillbakagång till något som efterkrigstiden så tydligt ville ta avstånd från – nämligen att blind lydnad och åtföljande av regler är mer betydelsefulla än följderna av sådana strategier.

Man menar, och så gör även jag, att människor som vänjer sig vid ett sådant system åter görs mindre benägna att orientera sig självständigt gentemot givna regler och auktoriteter. Därmed ökar också risken för att människor som blint följer regler

kommer handla efter tveksamma principer jämför exempelvis ”Zimbardo’s The Stanford Prison Experiment” och händelserna i Abu Graib fängelset.

Om detta är rimligt är svårt att säga, men att diskursen om skolan, som illustreras med flera exempel i programmet, numera faktiskt understryker och prioriterar argumentation som bygger på ”ordning och reda” är nog så allvarligt. Det intressanta är därvid att motståndarna inte har någon chans. Enligt Lakoff så kommer de som protesterar sannolikt att förstärka förekomsten och inflytandet av de resonemang man protesterar mot. ”Dont think of an elephant” fungerar också i detta sammanhang. Att säga att man inte skall resonera hierarkiskt är att förstärka just sådana resonemang.

En sådan massmedial ”framing” av resonemangen kring skolan är särskilt allvarlig eftersom man i massmedial och politisk diskurs finner så få exempel på alternativa resonemang. Det var just en alternativ ”framing” och alternativa resonemang som gav USA:s nye president Barack Obama möjligheter att bryta republikanernas dominans i valdebatten. Om man följer i hans fotspår skulle man kunna tänka sig att diskursen istället handlade om vår långa kulturella och sociala utveckling på skolområdet.

Debattörerna kunde lyfta fram att skolan och vårt tänkande om skolsystemet har sina rötter i något mycket allvarligt – nämligen att försöka dana moraliskt robusta, kritiskt tänkande och självständiga individer. Individer som kan stå emot gruppptryck och groupthink och undvika stelrande auktoritetsstrukturer. Individer som aktivt kan ta del av och bidra till ökad stabilitet i dagens gränslösa och komplexa samhälle. Sådana alternativa utgångspunkter tycker jag saknas. Personer som vill föra dessa resonemang är tysta och osynliga och märkligt frånvarande i debatten.

Dock finns det en risk att man även i en sådan framing gör ett allvarligt tankefel som tillhör det förgångna – nämligen när man tilldelar skolan en alltför betydelsefull roll. För vad blir följderna om skolan ser som sin uppgift att ”dana” dagens elever. Dagens barn och ungdom är individer som redan i sin hemmamiljö tränas, om än ganska ad hoc och ofta omedvetet, att bli självständiga.

Jag tror i bästa fall att många elever idag lär sig knäcka sådana koder och när så krävs trots allt navigera ganska självständigt. Om de sätts in i en alltför rigid och ”danande” struktur så kanske de i sämsta fall blir frustrerade och därefter vanmäktiga och destruktiva. MEN, är det så att disciplineringen också börjat få fäste även i hemmen är det allvarligare. Denna risk illustrerades också i programmet i TV2,. Man hänvisade där till de populära ”Nannyprogrammet” från Storbritannien som verkar återinföra skamvrå och blind lydnad till föräldrarna.

Av uttalandena i programmet fick jag intrycket att just frågan om disciplinering i hem och skola hämtar sina argument från en forskare från USA, Gerald Patterson ”Antisocial behavior – in Children and Adolescents, 2002”. Patterson argumenterar för metoder av typen ”belöning, ignorering och time out” – men då med syftet att hjälpa ”gravt asociala pojkar” att effektivt strukturera en för dem kaotisk tillvaro. Men, som programmet beskrev, dessa metoder för gravt missanpassade verkar nu ganska oreflekterat få spelrum i helt vanliga familjeförhållanden under förevändningen att föräldrar idag inte orkar eller har tid att hantera sina ifrågasättande och kanske också mycket jobbiga barn. Metoderna ger ju sken av att ha omsorg om barnen och skapar också säkert stabilitet och ro. De samhällsliga följderna av dessa strategier kan emellertid visa sig gå tvärs emot vår egen kultur, vår egen långa sociala tradition och vårt värdesystem.

Det är förvisso osäkert vad dagens samhällsomvälvningar kommer att betyda. Det är möjligt att diskussionen om disciplinering bara är krusningar på ytan och att det redan finns en etablerad kulturell karta som gör att dagens barn och vuxna faktiskt lär sig att anpassa sig till det nya samhället trots disciplineringslogiken.

Men som sagt, det är också möjligt att återinförandet av hierarkiska tankemönster leder till det motsatta – att vi formar en syn på vuxna och auktoriteter som mer handlar om respekt för dessa som rättesnören än som personer vars argument är tillförlitliga. Men vem vet? Detta är en av många osäkerheter jag brottas med. Om man som jag är otillfredsställd med diskussionen – hur griper man in i den? Hur undviker man att delta i en främmande man inte kan acceptera. Hur undviker man alla pekpinningar? Vilka argument är tillräckligt goda för att vara relevanta och konstruktiva? Vilka kommer att förändra samtalen?